

**BANKACILIK SEKTÖRÜ AÇISINDAN TÜRKİYE VE AVRUPA
BİRLİĞİNE ÜYE ÜLKELERİN KARŞILAŞTIRMASI¹**
**IN TERMS OF BANKING SECTOR COMPARISON OF THE EUROPEAN
UNION MEMBER STATES AND TURKEY**

Hasan Hüseyin YILDIRIM *, **Şakir SAKARYA ****

* Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, BUBYO, Bankacılık ve Finans Bölümü, hhyildirim@balikesir.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5840-8418>

** Prof. Dr., Balıkesir Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, sakarya@balikesir.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2510-7384>

ÖZ

Son yüzyılda meydana gelen küreselleşme faaliyetleri sonucunda ülkelerin birbiriyle olan etkileşimi artmış ve ülkeler arasında yoğun rekabet başlamıştır. Türkiye, 1980 sonrasında uyguladığı serbestleşme politikaları ile bir yandan kapalı ekonomik politikalarından kurtulmaya çalışarak küresel rekabet yarışından pay almayı amaçlamış diğer yandan da Avrupa Birliği (AB) ile tam üyelik için önemli mesafeler kat etmiştir. Türkiye'nin AB üyelik sürecinde tamamlaması gereken yeterliliklerinin başında sağlıklı bir ekonomik düzen gelmektedir. Sağlıklı ekonomik düzenin işleyebilmesinin en önemli sağlayıcılarından biri sağlam bir finansal sistemin varlığıdır. Günümüzde ülkelerin finansal sisteminin temelini ise bankacılık sistemi oluşturmaktadır. Bu çalışmada, bankacılık sektörüne ait 8 temel gösterge yardımı ile Türkiye ve Avrupa Birliği üyesi olan 28 ülkenin bankacılık sektörü 2014-2016 yılları için VIKOR yöntemi kullanılarak karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçlarına göre yıllar itibarıyla ilk 4 ülkenin sıralaması benzerlik göstermektedir. Türkiye ise 2016 yılı bankacılık sektörü sıralamasında ilk beşte yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Bankacılık Sektörü, EU Bankacılık Sektörü, Banka Performans Karşılaştırması, VIKOR Analizi

Jel Kodları: G20, L25, P51.

ABSTRACT

As a result of globalization activities in the last century, the interactions between countries have increased. In addition, intense competition have started between countries. Turkey, on the one hand with liberalization policies imposed after the 1980 off trying to get rid of economic policy has aimed to take a share of global competition, on the other hand, it has made significant progress for full membership with the European Union (EU). At the beginning of the qualifications required to complete Turkey's EU membership process has come to have a healthy economic order. One of the most important providers of a healthy economic order is the existence of a sound financial system. Today, the banking system constitutes the basic of the financial system of countries. In this study, Turkey and 28 countries that are members of the European Unions were compared using the VIKOR method with 8 basic banking indicators help for the years 2014 to 2016. According to the results of the analysis, the ranking of the first 4 countries is similar in years. Turkey in the ranking of the banking sector in 2016, is located in the top five.

Keywords: Turkish Banking Sector, EU Banking Sector, Bank Performance Comparison, VIKOR Analysis

Jel Codes: G20, P51, L25.

¹ Bu çalışma 4-5 Mayıs 2018 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen 1. Uluslararası Bankacılık Kongresinde genişletilmiş özet olarak sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

1. GİRİŞ

Avrupa Birliği II. Dünya savaşı sonrasında ilk olarak 6 ülkeden oluşan Avrupa Kömür Çelik Topluluğu olarak oluşum göstermeye başlamış ve üye ülkeler kömür ve çeliğin yanı sıra diğer sektörlerde de ekonomik birliklik kurmak amacıyla 1957 yılında Roma Antlaşması imzalayarak Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'yi kurmuşlardır. 1986 yılında Tek Senet ile iç pazarın bütünleşmesini sağlamış, 1993 yılında Maastricht Antlaşmasıyla parasal birliği amaçlamış ve 2002 yılında da gerçekleştirmiştir. AB'deki bu gelişmelere kayıtsız kalmayan Türkiye, birlik içerisinde yer almak istediğini 1950'lerin sonunda başvuru yaparak göstermiştir. AET ile Türkiye arasında 1963 yılında imzalanan Ankara Antlaşması ile hedeflenen gümrük birliği uygulamasına 1 Ocak 1996 yılında başlamıştır. Aralık 2004 Zirvesinde alınan karar doğrultusunda 3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye'nin AB'ye tam üyelik müzakereleri başlamıştır.

Türkiye'nin AB'ye tam üyelikte yerine getirmesi gereken bazı yeterlilikleri bulunmaktadır. Bu yeterliliklerinin arasında 1 Kasım 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşmasında yer alan ekonomik yeterliliklerdir. Türkiye'nin AB'ye üyeliğinde istenen ekonomik kriterleri yerine getirebilmesi için sağlam ve istikrarlı bir ekonomiye sahip olması bir gerekliliktir. Ekonomik faaliyetlerin ihtiyaç duyulan sermayenin en uygun risk, vade ve miktar uyumu çerçevesinde temin edilmesi ve yatırımların sürdürülebilir ve istikrarı için sağlam bir bankacılık sistemine sahip olunması bir zorunluluktur. Güvenilir, sağlam ve istikrarlı bir bankacılık sisteminin mevcudiyeti, güçlü bir finansal sistemin oluşumunu sağlayarak ekonomide üretim faktörlerinden biri olan sermayenin kesintisiz ve istenilen koşullarda temin edilmesini kolaylaştırır. Bu açıdan Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecinde sağlam bir bankacılık alt yapısına sahip olması gerekmektedir.

Finansal sistemler piyasa temelli ve banka temelli olmak üzere iki grupta

incelenmektedir (Onur, 2012:131). Finansal sistemi piyasa temeline dayanan ülkelerde emeklilik ve yatırım fonları sistemin temelini oluşturmaktadır. Bankacılık temeline dayanan finansal sistemlerde ise sistemin merkezinde bankalar yer almaktadır (Altıntaş ve Ayriçay, 2010:72). Banka temelli bir finansal sisteme sahip olan ülkelerde finansal istikrarın sağlanabilmesi güçlü ve dayanıklı bankaların olmasına bağlıdır. Bankacılık sektörünün ülke ekonomisindeki payı ve fonksiyonu dikkate alındığında Türkiye'nin finansal sisteminin banka temelli bir yapıya sahip olduğu söylenebilir (Kartal, 2018:6). 2017 yılı sonu itibarıyla Türk Bankacılık Sektörünün aktif büyüklüğünün GSYH'ye oranı 1.05 olarak gerçekleşmiş olması bankacılık temelli bir ekonomiye sahip olduğunu göstermektedir (BDDK, 2018).

Dünya ekonomisinde yaşanan son gelişmeler ışığında bankacılık sektörüne bakıldığında önemli yapısal değişimlerin ve dönüşümün yaşandığı söylenebilir. 2008 yılında yaşanan Global Kriz sonrasında gelişmiş ülkelerde borç sorunları, bütçe açıkları, ekonomideki negatif büyüme ve resesyon durumu oluşmuşken gelişmekte olan ülkelerde ise cari açık artmış ve enflasyonist bir süreç yaşanmıştır. Kriz sonrasında başta ABD ve AB olmak üzere genişletici para politikaları uygulayarak parasal genişleme sürecine girilmiştir. Bu durum gelişmekte olan ülke ekonomilerini olumlu yönde etkilemiştir. 2015 yılı itibarıyla Amerikan Merkez Bankası FED'in faiz artırımına gitmesi ve tahvil alımını sonlandırması ile parasal genişleme süreci sonlanmıştır. Ancak Avrupa'da devam eden gevşek para politikası uygulamaları sürmüş ve faiz oranları düşük seviyelerde kalmıştır (Arıcan ve Yücemmiş, 2017:45).

Tablo 1'de bankacılık sektörünün göstergelerinden olan banka sermayesinin aktiflere oranı gösterilmektedir. Tablodan da görülebileceği gibi 2010 yılından 2017 yılına kadar Dünya genelinde banka sermayesinin aktiflere oranında bir artışın

olduğu görülmektedir. Dünya genelindeki bu gelişmeye benzer şekilde AB ve OECD ülkelerinin genelinde de banka

sermayesinin aktiflere oranında bir artışın olduğu görülmektedir.

Tablo 1: Banka Sermayesinin Aktiflere Oranı (%)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Dünya	9.7	9.9	10.0	10.0	10.3	10.1	10.4	10.7
Avrupa Birliği	6.1	6.1	6.6	7.2	7.3	7.7	7.5	8.2
OECD Üyeleri	6.2	6.3	6.6	7.1	7.2	7.4	7.3	7.6

Kaynak: Dünya Bankası İstatistiklerden yararlanarak yazarlar tarafından düzenlenmiştir.

Dünya bankacılık sektörünün 2017 yılındaki aktif yaklaşık olarak 123.7 trilyon dolarlık bir büyüklüğe ulaşmıştır. Yine dünya bankacılık sektörünün 2017 yılındaki aktif karlılığı yaklaşık olarak % 0.9 seviyelerindedir (Deloitte, 2019: 1).

2008 Global Krizinden sonra ülkeler risk yönetimi, sermaye yeterliliği, likidite gözetim ve denetimi konularını ele alarak finansal kurumların denetlenmesinde etkinliği arttırmayı amaçlamışlardır. Ayrıca bankaların işlevlerini arttıracak ve mali yapılarını güçlendirecek önlemler alınarak bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması sağlanmaya çalışılmıştır.

Türkiye'nin bankacılık sektörüne bakıldığında ise 2001 yılından günümüze kadar önemli değişimlerin olduğu görülmektedir. 2001 yılında yaşanan bankacılık krizinin ardından güçlü ekonomiye geçiş politikaları ile birlikte Türk bankacılık sektörünün rehabilitasyonuna yönelik olarak gerekli çalışmaların yapılmasını içeren "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" devreye alınmıştır. Bankacılık alanında yürürlüğe alınan bu program ile mali sistemin istikrarı ve kamu maliyesine getirdikleri yükün azaltılması bakımından TMSF bünyesindeki bankaların sorunlarını en kısa sürede çözüme kavuşturmak ve yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen bazı özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşmalarının sağlanması amaçlanmıştır (Parasız, 2007:180). Finansal piyasalardaki denetim ve gözetim sisteminin etkinliğinin artırılması ve

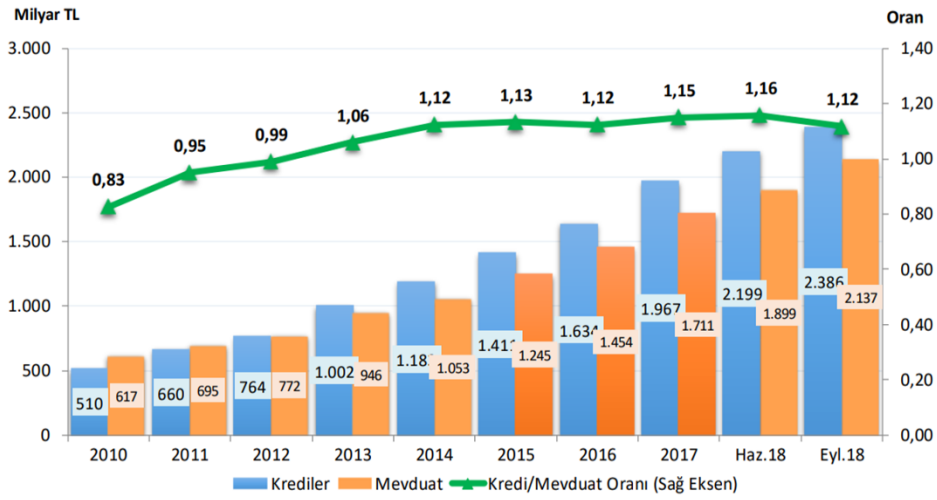
bağımsız karar mekanizmalarına kavuşturulması yönündeki politikalar uyarınca, 23.06.1999 tarihli ve 23734 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan mülga 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip bir otorite olarak kurulmuş olan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) 2001 krizinin ve 2008 Global Krizin tahribatının azaltılmasında büyük bir öneme sahiptir. 01.11.2005 tarihli ve 25983 sayılı mükerrer Resmi Gazetede yayımlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile BDDK bağımsızlık, etkinlik ve kapasite açısından güçlendirilmiştir.

BDDK'nın düzenleyici ve denetleyici katkısının yanında BASEL kriterleri de Türkiye'nin bankacılık sisteminin genel yapısının güçlenmesinde önemli rol oynamıştır. Günümüze kadar BASEL kriterleri BASEL I, BASEL II ve BASEL III olarak yenilikler yapılarak geliştirilmiştir. Her bir güncelleme bir öncesindeki kriterlere yenilikler ekleme ve sermaye yeterliliğini daha doğru ölçmeye yönelik olarak oluşturulmuştur (Hazar vd., 2018:136). BASEL kriterleri ile bankalar sektörde yaşanacak olası krizler ile riskleri yönetme noktasında kredi riski, piyasa riski, operasyonel risk ve sermaye yeterliliği konularında bir takım ölçütler geliştirmişlerdir.

Türk bankacılık sektöründe Eylül 2018 itibarıyla 13 kalkınma ve yatırım, 34 mevduat ve 5 katılım bankası olmak üzere toplamda 52 banka faaliyet göstermektedir; 11.594 adet toplam şubeden 3.904 adedi

kamu bankalarına, 4.002 adedi yerli özel bankalara ve 3.688 adedi yabancı bankalara aittir; 208.629 personelden 66.114'ü kamu bankalarında, 74.053'ü yerli özel bankalarda ve 68.462'ü de yabancı bankalarda çalışmaktadır. Türk Bankacılık Sektörünün aktif büyüklüğü Eylül 2018 döneminde 4.211 milyar TL ile bir önceki çeyreğe göre %14,7 artış göstermiştir (BDDK, 2018).

Şekil 1'de 2010 yılından 2018 Eylül ayına kadar Türk Bankacılık Sektöründeki toplam mevduat, toplam kredi ve toplam mevduatın krediye dönüşüm oranı gösterilmiştir. 2010 yılından 2018 Eylül'e kadar hem mevduatta hem de kredilerde artış olduğu görülmektedir. 2010 yılında mevduatın krediye dönüşümü 0.83 iken bu oran artış göstererek devam etmiş ve 2018 Eylül ayında 1.12 olmuştur (BDDK, 2018).

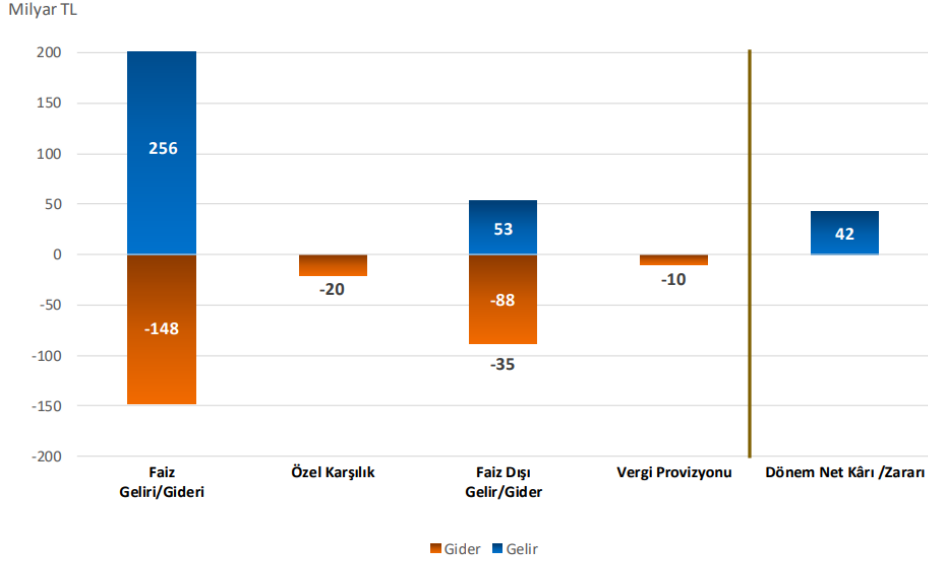
Şekil 1: Mevduat, Kredi ve Mevduatın Krediye Dönüşüm Oranı

Kaynak: BDDK (2018)

Şekil 2'de 2018 yılının Eylül ayına kadar olan gelir tablosu değerlerinin bir kısmı yer almaktadır. İlgili dönem aralığında bankacılık sektörünün toplam faiz geliri

256 milyar TL iken, toplam faiz gideri 148 milyar TL dir. 2018'in ilk dokuz ayında elde edilen dönem net karı 42 milyar TL dir (BDDK, 2018).

C.24, S.3 Bankacılık Sektörü Açısından Türkiye ve Avrupa Birliğine Üye Ülkelerin Karşılaştırması

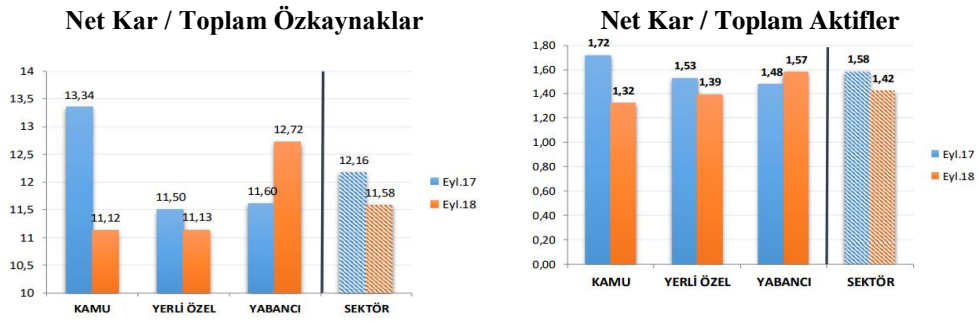

Şekil 2: Gelir Tablosu Kalemlerinin Bir Kısmı (2018)

Kaynak: BDDK (2018)

Şekil 3'te 2018 yılının ilk dokuz ayı ile 2017 yılının ilk dokuz ayının karlılık değerleri gösterilmektedir. Bankacılık sektörünün özkaynak karlılığı geçen yılın aynı dönemine göre yabancı banka grubunda artış gösterirken, kamu ve yerli özel banka gruplarında düşüş göstermiştir.

Bankacılık sektörünün Eylül 2018 dönemi aktif karlılığı özsermaye karlılığında olduğu gibi geçen yılın aynı dönemine göre yabancı banka grubunda artış gösterirken, kamu ve yerli özel banka gruplarında düşüş göstermiştir (BDDK, 2018).

Şekil 3: Özkaynak ve Aktif Karlılığı

Kaynak: BDDK (2018)

Bu çalışmada da finansal sistem içinde oldukça önemli olan bankacılık sektörünün 8 temel göstergesinden yararlanılarak 2014, 2015 ve 2016 yılları için Türkiye ve Avrupa Birliği üyesi olan 28 ülkenin bankacılık sektörü çok kriterli karar verme

yöntemlerinden biri olan VIKOR analizi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Türk bankacılık sektörünün AB üyesi ülkelerin bankacılık sektörü ile karşılaştırılmasının yapıldığı çalışmaların bir kısmına aşağıda yer verilmiştir. Türkiye'nin bankacılık sektörünün AB bankacılık sektörü ile karşılaştırmasına yönelik yapılan çalışmaların bir kısmı Türkiye'nin AB uyum sürecine yönelik bankacılık sektörü açısından yeterliliği olup olmadığını tespit etmiştir.

LaGro (2001) çalışmasında Avrupa Birliği'nde bankacılık sektörüne yönelik rekabet politikası uygulamalarının Türkiye'deki gelişmeleri ne yönde etkileyeceğine yönelik tespitlerde bulunmuştur. AB'de bankacılık sektörüne dair oluşmuş olan birikimden yararlanılabilmesi ve düzenlemelerin bu tecrübelerin göz önüne alınarak yapılmasının daha uygun olacağını ifade etmiştir.

Kesbiç ve Şimşek (2001) yaptıkları çalışmada Türkiye'nin AB uyum sürecinde Türkiye'nin bankalar kanunu ile AB'nin bankalar hakkında istediği yeterlilik ve uygulamaları karşılaştırılarak yapılan son düzenlemelere yer verilmiştir. BASEL kriterli dikkate alındığında Türk bankacılık sektörünün konsolide denetim ve gözetim eksikliği, kamu bankalarının sistemde hakim rol oynaması, enflasyon muhasebesinin uygulanması gibi bir takım eksikliklerin olduğunu tespit etmişlerdir. Bu eksikliklerin giderilmesinde "Bağımsız Ekonomi Denetçiliği" kurulması, kredi maliyetlerinin düşürülmesi ve vadeli kambiyo işlemleri yönetmeliğinin hazırlanıp uygulamaya konulması gibi bir takım önerilerde bulunulmuştur.

Ersoy (2003) çalışmasında risk yönetim konusunda geliştirilen düzenlemeler ile AB uyum sürecinde gerekli görülen uyumlaştırmaların Türk bankacılık sisteminin yaşayacağı olası krizlere karşı ne ölçüde koruyabileceğini tespit etmeye çalışmıştır. Çalışmasında Türkiye ile AB ülkelerinin bankacılık sektöründe krize yol açan faktörlerin tespiti yapılmıştır. BASEL düzenlemelerin gelişmiş ülkeler için

kapsayıcı olduğu Türkiye'nin BASEL kriterlerinde yer alan düzenlemeleri olduğu gibi almak yerine kendisine uyarlaması gerektiğini ifade etmiştir.

Steinherr vd. (2004) yapmış oldukları araştırmada Türkiye'nin AB'ne dahil edilme sürecinde bankacılık sektörü olarak hazır olup olmadığını incelemiştir. Analizleri kapsamında Türkiye'nin bankacılık genel görünümü, AB'nin yeni üyesi olan ülkelerin bankacılık genel görünümü ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonucunda Türkiye'nin durumunun iyi olduğu tespit edilmiştir.

Öztürk (2007) çalışmasında Türk bankacılık sektörü ve AB ülkelerinin bankacılık sektöründe etkinlik, konsantrasyon, rekabet ve piyasa yapısı incelenmiş ve karşılaştırılmıştır. AB ülkelerinin bir kısmında oligopolistik bir rekabet ortamının olduğu tespit edilmiştir. AB ülkelerinde bu rekabet yapısının satın almaları ve birleşmeleri beraberinde getirdiği tespit edilmiştir. Türk bankacılık sektörünün de konsolidasyon etkisi altında olduğunu ifade etmiştir. Etkinlik olarak AB ülkeleri ile Türkiye'nin karşılaştırıldığı analiz sonuçlarına göre AB ülkelerinde artan rekabetin etkinliği arttırdığı Türk bankacılık sektöründe de liberalizasyon sonrasında etkinliğin arttığı tespit edilmiştir.

Kar (2008) çalışmasında Türkiye ve Avrupa Birliği bankacılık sektörünü göstergelerini karşılaştırmıştır. Sonuç olarak AB ve Türk bankacılık sisteminin monopolcü rekabet yapısına sahip olduğunu ifade etmiştir.

Demirbaş ve Sezgin (2010) çalışmalarında 2006-2010 yılları için Türkiye, ABD ve AB ülkelerine ait bankaların aracılık ve üretim yaklaşımına göre etkinlik analizleri veri zarflama analizi ile yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre 2006 yılı için Türk bankalarının ABD ve AB bankaları yanında etkin olmama oranının daha yüksek olduğu, fakat 2007 yılı ve sonrasında durumun tam ters bir hal alarak, Türk bankalarının ABD ve AB bankalarına göre etkin olma oranının yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tatlı (2010) çalışmasında AB'nin Türk bankacılık sistemine yönelik etkisi üzerine yaptığı araştırmasında, AB uyum sürecinde finansal bütünleşmenin de sağlanabilmesi için Türkiye tarafından yerine getirilen bir takım kriterlerin Türk bankacılık sektörüne etkisini ortaya koymuştur. Aşama aşama yerine getirilen BASEL kriterleri ile risk yönetiminin etkin bir şekilde uygulanması sonucu çağdaş risk yönetim teknikleri geliştirilmiştir. Türk bankacılık sektörünün çeşitli kriz senaryolarına dayanıklılığının kriz yönetimine verdikleri önemle artacağını açıklamıştır.

Mermod ve Ceran (2011) yaptıkları çalışmada Türkiye, Avrupa ve ABD'nin bankacılık sektörünü kıyaslamışlardır. Çalışmalarında bankacılık sektörünün maruz kaldığı riskleri BASEL kriterlerindeki yeterlilikler ile ele almışlardır. Yapılan karşılaştırmalar sonucunda Türk bankacılık sektörünün sağlam bir yapıya sahip olduğu tespit edilmiştir.

Topal (2012) yaptığı çalışmada SWOT ve AHP modeli kullanarak BASEL II uygulamasının Türk bankacılık sektörü üzerine etkisi incelemişlerdir. Ayrıca BASEL II uygulamasının AB bankacılık sektörü üzerindeki etkisi de karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Sonuç olarak BASEL II uygulamasının Türkiye'nin bankacılık sektörü üzerinde en güçlü etkisi olarak sermaye yeterliliği düzenlemelerinin bankacılık krizlerinin sıklığını ve şiddetini azaltmakta etkili olması olarak tespit edilirken AB bankacılık sektörü açısından ise risk pozisyonlarının şeffaflaşması olarak tespit edilmiştir.

Akın (2013) çalışmasında Türk bankacılık sistemi ile AB bankacılık sisteminin karşılaştırmasını banka sayısı, şube sayısı, çalışan sayısı, aktif toplamları, verilen toplam krediler, alınan toplam mevduat, bankaların ekonomi içerisindeki payı (derinliği) ve bankaların yoğunlaşması gibi ölçütler ile yapmıştır. Yapılan karşılaştırmalar sonucu Türk bankacılık sektörünün büyük bir potansiyele sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca Türk

bankacılık sektörü rekabet yapısı olarak yapılan Herfindahl Endeksine göre oligopolistik bir yapıda olduğu, AB üyesi olan gelişmiş ülkelerden daha yüksek, AB üyesi olup gelişmekte olan ülkelere ise daha düşük bir piyasa yoğunlaşması olduğunu tespit etmiştir.

Sevinç (2014) çalışmasında Türk bankacılık sistemi ile Avrupa Birliği bankacılık sistemini karşılaştırmıştır. Türkiye'nin AB ülkelerine oranla karlılığının düşük olduğunu tespit etmiştir. Ancak 2008 küresel mortgage krizi sonrası karlılığı pozitif tutabilen Türkiye'nin birçok AB üyesi ülkeye göre oldukça başarılı bir performansa sahip olduğunu tespit etmiştir.

Sümer (2016) çalışmasında Türk bankacılık sektörünün tarihsel gelişimini ve AB bankacılık sektörü ile karşılaştırmasını yapmıştır. AB ülkeleri ile kıyaslandığında Türk bankacılık sektörünün büyüme potansiyelinin çok yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

3. VERİLER VE YÖNTEM

Politika yürütücüler ve karar alıcılar karar almada birden fazla farklı kriterlere sahip olunan durumlarda çok kriterli karar verme yöntemlerinden yararlanarak en iyi seçimi, sınıflamayı ve sıralamayı yapabilmektedir.

Çok kriterli karar verme (ÇKKV) yöntemleri, alternatifler arasından birden fazla sayıda ve aynı anda uygulanabilen kriterlere bağlı olarak en iyi tercihin seçilmesine imkan sağlayan araçlardır. Her problemin çeşidinde karar vericinin amacı farklıdır. Seçme problemlerinde karar vericinin amacı en iyi alternatifi bulmak iken sıralama probleminde, karar vericinin amacı bütün alternatifleri en iyiden en kötüye sıralamaktır. Sınıflandırma probleminde ise karar verici, amaç doğrultusunda alternatifleri sınıflara ayırmaktadır (Kuzu, 2018:117).

Bankacılık sektöründe bankaların seçimi, sıralaması ve sınıflandırılmasında çok kriterli karar verme yöntemlerinden yararlanılmaktadır. Dinçer ve Görener

(2011), Yıldırım ve Demirci (2017), Ertuğrul ve Karakaşoğlu (2009), Çalışkan ve Eren (2016), Taşabat vd. (2015), Kandemir ve Karataş (2016), Çağıl (2011), Güneysu vd. (2015) ve Tezergil (2016) çalışmaları bankacılık alanında çok kriterli karar verme tekniklerinden yararlanılarak yapılan çalışmalardan bir kısmıdır.

VIKOR yöntemi de son dönemlerde yaygın olarak kullanılmaya başlanan çok kriterli karar verme yöntemlerinden biridir. VIKOR yöntemi 1998 yılında Opricovic tarafından geliştirilmiştir (Çelikkbilek, 2018:155). Yöntem, en uygun karar seçeneklerini belirlemek için seçeneklerden performansı en iyi olanın seçilmesi ya da karar seçeneklerinin performanslarına göre sıralanmasına dayanmaktadır (Opricovic ve Tzeng, 2004). Yöntemin amacı, karar seçeneklerinin sıralanmasında ideal çözüme en yakın olan uzlaşık çözüme ulaşmaktır (Özbek, 2017:217).

VIKOR yönteminde karar verme süreci, karar probleminin tanımlanması ile başlamaktadır. Karar probleminde değerlendirmeye tabi tutulacak alternatifler ve alternatiflerin karşılaştırılmasına imkan sağlayacak olan kriterler belirlenir. Kriterler karar problemine göre farklılıklar gösterebilir. Belirlenen kriterler fayda ve maliyet özelliklerine göre alternatiflerin skorları belirlenmektedir. Fayda kriterlerinde alternatif skorlar içerisinde büyük olan, maliyet kriterlerinde ise alternatif skorlar içerisinde küçük olanın tercih edilmesi amaca daha çok katkı sağlayacaktır. Özelliklerine göre kriterler belirlendikten sonra kriterlerin önem derecelerine göre ağırlıklarının belirlenmesi gerekmektedir. VIKOR yönteminde kriterlerin ağırlıkları oran olarak ifade edilmekte ve toplamı 1'e eşit olmaktadır.

Karar problemine ait alternatifler, kriterler ve kriterlere göre alternatiflerin skorları belirlendikten sonra skorlar bir karar matrisine dönüştürülür.

$$X = \begin{bmatrix} x_{11} & \cdots & x_{1n} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ x_{m1} & \cdots & x_{mn} \end{bmatrix} \quad (1)$$

Karar matrisinin satırları ($i=1,2,3,\dots,m$) alternatifleri, sütunları ($j=1,2,3,\dots, n$) ise kriterleri göstermek üzere VIKOR'un uzlaşık sıralama algoritması aşağıda yer alan 6 adımdan oluşmaktadır (Kuzu, 2018:120).

Adım 1: En iyi ve en kötü kriter değerlerinin belirlenmesidir. Karar matrisi oluşturulduktan sonra her bir kriter ($j=1,2,3,\dots, n$) için en iyi f_j^* ve en kötü f_j^- değerleri belirlenir. Eğer j . kriteri bir fayda özelliğine sahipse f_j^* ve f_j^- değerleri $f_j^* = \max_i x_{ij}$ ve $f_j^- = \min_i x_{ij}$ eşitliği ile hesaplanır. j . kriteri bir maliyet özelliğini ifade ediyorsa f_j^* ve f_j^- değerleri $f_j^* = \min_i x_{ij}$ ve $f_j^- = \max_i x_{ij}$ eşitliği yardımıyla hesaplanır.

Adım 2: Normalizasyon işlemi ve normalizasyon matrisinin oluşturulması. Karar matrisine lineer normalizasyon işlemi uygulanarak $m \times n$ boyutlarında R normalizasyon matrisine dönüştürülür. R matrisinin elemanları, $r_{ij} = \frac{f_j^* - x_{ij}}{f_j^* - f_j^-}$ eşitliği ile hesaplanır.

Adım 3: Normalize karar matrisinin ağırlıklandırılması. W_j kriter ağırlıklarını göstermek üzere, normalize karar matrisinin sütunlarında yer alan kriterlerin ağırlıklar ile çarpılması sonucu V ağırlıklandırılmış normalize karar matrisi elde edilir. Ağırlıklandırılmış normalize karar matrisi elemanları $v_{ij} = r_{ij} \cdot w_j$ eşitliği ile hesaplanır.

Adım 4: S_i ve R_i değerlerinin hesaplanması. $S_i = \sum_{j=1}^n v_{ij}$ ve $R_i = \max_j v_{ij}$ olarak i . alternatif için ortalama ve en kötü grup skorları hesaplanmaktadır.

Adım 5: Bu adımda $S^* = \min_i S_i$, $S^- = \max_i S_i$, $R^* = \min_i R_i$ ve $R^- = \max_i R_i$ parametrelerinden yararlanılarak Q_i değerlerinin hesaplanmaktadır. Q_i değerlerinin hesaplanmasında kullanılan q parametresi maksimum grup faydasını göstermektedir.

$$Q_i = \frac{q.(S_i - S^*)}{S - S^*} + \frac{(1-q).(R_i - R^*)}{R - R^*} \quad (2)$$

Adım 6: Alternatiflerin sıralanması ve koşulların denetlenmesi. S_i , R_i ve Q_i değerleri küçükten büyüğe sıralanarak alternatifler arasındaki sıralamanın belirlendiği üç sıralama listesi elde edilir.

Çalışmanın uygulama kısmında VIKOR analizi kullanılarak Türkiye ve Avrupa Birliği üyesi olan 28 ülkenin bankacılık sektörü 2014, 2015 ve 2016 yılları için karşılaştırılmıştır. Bankacılık faaliyetlerinin karşılaştırma ölçütü olarak ülkelerdeki banka sayısı, toplam şube sayıları, toplam istihdam edilen personel sayıları, banka aktiflerinin toplamı, banka ATM sayıları, banka tarafından verilen krediler toplamı, bankaların mevduat toplamı, bankaların sermaye ve rezerv miktarları olmak üzere 8 farklı kriter analizde kullanılmıştır.

3.1 Bulgular

VIKOR yöntemi ile ülkelerin bankacılık faaliyetleri ve hacimlerine ait karşılaştırmalarının değerlendirilip sıralanmasına yönelik hesaplamalar için Microsoft Excel 2010 programı kullanılmıştır. Uygulanan VIKOR analizinde değerlendirme ölçütü olarak ele alınan 8 kritere ilişkin ağırlıklar eşit olarak belirlenmiştir. VIKOR sonucu Türkiye ve AB ülkelerinin 2014, 2015 ve 2016 yıllarına ait sonuçlar Tablo 1’de gösterildiği gibi hesaplanmıştır. Tablo 1’e bakıldığında Almanya’nın üç yılda sıralamada birinci olduğu Fransa’nın 2014 ve 2015 yıllarında ikinci sırada yer alırken 2016 yılında üçüncü olduğu İngiltere’nin 2014 ve 2015 yıllarında üçüncü sırada yer alırken 2016 yılında ikinci sırada yer aldığı görülmektedir. İtalya ise her üç yılda da sıralamasını korumuş ve dördüncü sırada yer almıştır.

Tablo 2: VIKOR Sonuç Tablosu

ÜLKELER	SIRALAMALAR		
	2014	2015	2016
Almanya	1	1	1
Fransa	2	2	3
İngiltere	3	3	2
İtalya	4	4	4
İspanya	5	5	6
Avusturya	6	7	7
Portekiz	7	6	8
Polonya	8	8	10
Türkiye	9	9	5
İrlanda	10	10	11
Hollanda	11	11	12
Belçika	12	12	13
Lüksemburg	13	13	9
Hırvatistan	14	14	14
Danimarka	15	17	15
Bulgaristan	16	15	16
İsveç	17	16	17
Romanya	18	18	20
Slovenya	19	19	18
Yunanistan	20	20	19
Macaristan	21	21	21
Finlandiya	22	22	24
Estonya	23	24	23
Çek Cumhuriyeti	24	23	22

ÜLKELER	SIRALAMALAR		
	2014	2015	2016
Slovakya	25	25	25
Letonya	26	26	26
Kıbrıs	27	28	27
Litvanya	28	27	29
Malta	29	29	28

Tablo 2'ye bakarak her üç yıl için ülkeler karşılaştırıldığında çoğunluğu birbirine benzemekle birlikte küçük değişiklikleri de içinde barındırmaktadır. Türkiye'nin sonuçlarına bakıldığında 2014 ve 2015 yılında 9. sıralamada yer alırken 2016 yılında sıralamada yükseliş göstererek 5. sırada yer almıştır. Özellikle 2016 yılında Türkiye'nin ilk 5'te yer alması AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında bankacılık sektörü açısından önemli büyümelerin kat edildiğini göstermektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yıllar itibariyle AB bankacılık sektörü gerek küresel ekonomide meydana gelen gelişmelerden gerekse AB'nin kendi içerisindeki meydana gelen dönüşümden dolayı önemli değişiklikler yaşamıştır. Bu değişimler içerisinde birliğin yasal altyapıyı sürekli olarak güncelleştirdiği ve teknolojik değişimlere karşı yenilenen entegrasyonlar bulunmaktadır. Bu değişim ve dönüşüm içerisinde bankaların sürekli artan rekabet ortamında ayakta kalma savaşları da her geçen gün daha da artmaktadır. Tüm bunlar dikkate alındığında AB ile tam üyelik sürecinde olan Türkiye'nin özellikle 2016 yılında bankacılık açısından yapılan sıralamada ilk 5'te yer alması olumlu

karşılanabilecek bir durumdur. Türkiye bankacılık sektörü açısından 2014, 2015 ve 2016 yılları için yapılan analiz sonucunda AB üyesi olan ülkeler ile karşılaştırıldığında iyileşen bir bankacılık sektörünün olduğu söylenebilir. Türkiye'nin AB ülkeleri ile bankacılık sektörü açısından karşılaştırıldığında bu olumlu tabloya sahip olmasında hiç kuşkusuz BDDK'nın payının yüksek olduğu söylenebilir. Özellikle bütün dünyanın derinden etkilendiği 2008 krizinde Türkiye'nin BDDK tarafından sıkı denetime sahip olması sektöre bir istikrar kazandırmıştır.

Çalışmanın bundan sonraki aşamasında karşılaştırmanın daha iyi yapılabilmesi ve değişimin daha iyi ortaya konulması için çalışma zaman aralığının genişletilmesi ve analize yeni değişkenlerin dahil edilmesi ile daha iyi sonuçlar alınması hedeflenmektedir.

Türkiye ile AB üyesi ülkelerin bankacılık sektörünün karşılaştırıldığı bu çalışma sonuçları Türkiye'nin rekabet gücü kazanmaya yönelik stratejiler belirlemesi açısından da önemlidir.

KAYNAKÇA

1. AKIN, F. (2013) Türk Bankacılık Sektörünün AB Ülkeleri Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılmalı Analizi, Bankacılık Giriş ve İlkeleri Kitabının 20. Bölümü, Beta Yayıncılık, İstanbul.
2. ALTINTAŞ, H. ve Ayrıçay, Y. (2010). Türkiye'de Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Sınır Testi Yaklaşımıyla Analizi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (2), 71-98.

3. ARICAN, E. ve Yücememiş, B. T. (2016). Ekonomik Gelişmeler ve Seçilmiş Göstergelerle Türkiye’de Bankacılık Sektörü. İktisadi Araştırmalar Vakfı, 44-51.
4. BDDK (2018) Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Eylül 2018.
5. ÇAĞIL, G. (2011). 2008 Küresel Kriz Sürecinde Türk Bankacılık Sektörünün Finansal Performansının Electre Yöntemi İle Analizi. Maliye Finans Yazıları, 1(93).
6. ÇALIŞKAN, E. ve Eren, T. (2016). Bankaların Performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemiyle Değerlendirilmesi. Ordu Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi, 6(2), 85-107.
7. ÇELİKBİLEK, Y. ve Özdemir, M. (2018). Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
8. DELOITTE (2019) Banking and Capital Markets Outlook.
9. DEMİRBAŞ, M. ve Sezgin, F. H. (2010). Likidite Krizi Sürecinde Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği’ne Üye Ülkeler ve Türkiye’deki Bankacılık Sektörünün Karşılaştırmalı Etkinlik Analizi: 2006-2010 Dönemi. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(3), 1-24.
10. DİNÇER, H. ve Görener, A. (2011). Analitik Hiyerarşi Süreci ve VIKOR Tekniği İle Dinamik Performans Analizi: Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:10, Sayı:19,s.109-127.
11. ERSOY, İ. S. (2003). Harmonization of The Turkish Banking Regulation to The European Union, With Special Emphasis to Risk Management, Marmara Üniversitesi, Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Topluluğu İktisadi Anabilim Dalı – Doktora Tezi, İstanbul.
12. ERTUĞRUL, İ. ve Karakaşoğlu, N. (2009). Banka Şube Performanslarının VIKOR Yöntemi İle Değerlendirilmesi, Journal Of Industrial Engineering (Turkish Chamber Of Mechanical Engineers), 20(1). 19-28.
13. GÜNEYSU, Y., Er, B. ve Ar, İ. M. (2015). Türkiye’deki Ticari Bankaların Performanslarının AHS Ve GIA Yöntemleri İle İncelenmesi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, (9), 71-93.
14. HAZAR, A., Babuşçu, Ş., Tekindal, M. A. ve Köksal, M. O. (2018). Bankacılık Sektöründe Sermaye Yeterliliği Rasyosunu Belirleyen Risklerin Analizi. International Journal of Economic & Administrative Studies, (20). 135-149.
15. KANDEMİR, T. ve Karataş, H. (2016). Ticari Bankaların Finansal Performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri İle İncelenmesi: Borsa İstanbul’da İşlem Gören Bankalar Üzerine Bir Uygulama (2004-2014). İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 5(7), 1766-1776.
16. KAR, M. (2008). Türkiye ve Avrupa Birliği Bankacılık Sektörünün Karşılaştırılması, Bekmez, S. (Ed.), Türkiye Avrupa Birliği Sektörel Rekabet Analizleri, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
17. KARTAL, M. T. (2018). Bankaların Finans Sektöründeki Önemi, Finansal İktisat Kitabının 1. Ünitesi, Orion Kitabevi, ISBN: 978-605-9524-35-3, Ankara.
18. KESBİÇ, C. Y. ve Şimşek, H. (2013). Türk Bankacılık Sektörünün Yapısı Ve Avrupa Birliği Bankacılık Sektörüyle Uyumlaşma Süreci. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(1), 47-60.
19. KUZU, S. (2018). Vikor, 117-132, (Ed) Yıldırım, B. F. ve Önder, E., Çok

- Kriterli Karar Verme Yöntemleri (3. Baskı), Dora Basım Yayın Dağ. Ltd. Şti.
20. LAGRO, E. (2001) Avrupa Birliği ve Türkiye Rekabet Politikası Açısından Bankacılık Sektörüne Genel Bir Bakış, Bankacılar Dergisi, Sayı:36, 50-64.
21. MERMÖD, A. Y. ve Ceran, M. (2011). Basel III Doğrultusunda Bankacılık Riskleri ve Sermaye Yeterliliği; Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi 2(4). 29-38
22. ONUR, S. (2012). Finansal Liberalizasyon ve GSMH Büyümesi Arasındaki İlişki. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 1(1), 127-152.
23. OPRICOVIC, S. ve Tzeng, G. H. (2004). Compromise solution by MCDM methods: A comparative analysis of VIKOR and TOPSIS. European Journal of Operational Research, 156(2), 445-455.
24. ÖZBEK, A. (2017). Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
25. ÖZTÜRK, Z. (2007). Avrupa Birliği'ne Entegrasyon Açısından Bankacılıkta Etkinlik: AB ve Türk Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırmalı Analizi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı – Doktora Tezi, İstanbul.
26. PARASIZ, İ. (2007). Finansal Kurumlar ve Piyasalar, Ezgi Kitabevi, Bursa.
27. SEVİNÇ, V. (2014). Türk Bankacılık Sistemi'nin Avrupa Birliği Bankacılık Sistemi'ne Entegrasyon Süreci ve Karşılaştırmalı Analizi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü-İşletme Anabilim Dalı-Finans Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
28. STEINHERR, A., Tükel, A. ve Ucer, M. (2004) The Turkish Banking Sector Challenges and Outlook in Transition to EU Membership, Economic and Financial Report 2004/2.
29. SÜMER, G. (2016). Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi ve AB Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18(2), 485-508.
30. TAŞABAT, S. E., Cinemre, N. ve Şen, S. (2015). “Farklı Ağırlıklandırma Tekniklerinin Denendiği Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri İle Türkiye'deki Mevduat Bankalarının Mali Performanslarının Değerlendirilmesi. Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 4(2), 96-110.
31. TATLI, S. (2010). Avrupa Birliği (AB)'nin Türk Bankacılık Sistemine Muhtemel Etkisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı – Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
32. TEZERGİL, S. A. (2016). VIKOR Yöntemi İle Türk Bankacılık Sektörünün Performans Analizi, Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 38, Sayı 1, ISSN: 2149-1844, ss. 357-373.
33. TOPAL, H. (2012). BASEL II Düzenlemelerinin Türk ve AB Bankacılık Sektörü Üzerine Etkileri, Anadolu Üniversitesi, İktisat Anabilim Dalı – Doktora Tezi, Eskişehir.
34. YILDIRIM, B. F. ve Demirci, E. (2017). Banka Performansının TOPSIS-M Uygulaması İle Değerlendirilmesi. Söke İşletme Fakültesi Priene Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1), 35-48.